

آشنایی با برخی نامزدهای کتاب سال جمهوری اسلامی ایران در حوزه‌های دین، تاریخ و ادبیات

رقبای کسب

جایزه کتاب سال

محمدصادق موذنی

روزنامه‌نگار

با اعلام تریجی نامزدهای کتاب سال جمهوری اسلامی ایران در حوزه‌های گوناگون، چندی است که حدس و گمانه‌زنی‌هایی در خصوص برگزیدگان نهایی این جایزه ملی، بویژه میان خود اهالی کتاب شکل گرفته است. در هر یک از شاخه‌های کتاب سال جمهوری اسلامی عناوین مختلف و مطرحی دیده می‌شود که کار داوران را دشوار کرده است. برای آشنایی بیشتر خوانندگان با کتاب‌های شاخص در گروه‌های مختلف کتاب سال که نامزد دریافت این جایزه ملی شده‌اند، نگاهی به برخی از کتاب‌های مطرح در گروه‌های مرتبط با حوزه فرهنگ داشته‌ایم که باهم مرور می‌کنیم.

غروب غرناطه

■ نویسنده: رضوی عاشور
■ مترجم: علیرضا باقر
■ ناشر: انتشارات شایا

کتاب «غروب غرناطه» نوشته رضوی عاشور، داستان چند نسل پیاپی از خاندان ابوجعفر وراق در غرناطه (گرانادا) در بازه زمانی تسلیم این شهر (۱۴۹۱م) تا فرمان نهایی طرد مسلمانان از اندلس (۱۶۰۹م) است. دوره‌ای که مسلمانان باید یا دین خود را عوض کنند یا از سرزمین خود بگویند یا در دادگاه‌های گفتیش، به سخت‌ترین حبس‌ها، وحشیانه‌ترین شکنجه‌ها و هولناک‌ترین مرگ‌ها محکوم شوند؛ مسلمانانی شکست‌خورده که پس از رانده شدن به پست‌ترین لایه‌های اقتصادی و اجتماعی، به اقلیتی نژادی و فرهنگی تبدیل شدند و در سرزمین خود غریب گشتند. واکنش ایشان نسبت به این وضع، گاهی اعتراض و قیام مسلحانه بود و گاهی تقیه و پنهان‌کاری. آنها که در طول این دوره بیش از یک قرن در خاندان ابوجعفر وراق زاده می‌شوند یا به آن گره می‌خورند، مردمانی معمولی و باورپذیرند که هریک برای زیستن در این شرایط بس دشوار، راه خود را بر می‌گزینند. از مبارزه و تحمّل حبس و سوزانده شدن گرفته تا تسلیم و همراهی با حکمرانان ستمگر کاستیلی. در این داستان، نه مبارزان، چهره‌هایی اسطوره‌ای و قهرمانانی خیالی‌اند و نه سازشکاران، مردمانی سراسر سیاهی و پلیدی. آنها می‌کارند، درو می‌کنند، می‌سازند، می‌خوانند، عاشق می‌شوند، ازدواج می‌کنند، دشمنی می‌ورزند، خیانت می‌کنند... در یک کلمه، زندگی می‌کنند. غروب غرناطه در این دالان نسبتاً دراز زمانی، هرگز دچار افت روایی نمی‌شود و فراز و نشیب‌های آن با همان جاذبه اولیه تا پایان داستان پیش می‌رود. نویسنده بی‌آن که به حاکمان، بزرگان و چهره‌های سرشناس بیرداز، بازناب تصمیم‌های درست یا نادرست ایشان را در زندگی مردم کوچقه و بازاری بی‌می‌گیرد.

شیخ در محبس

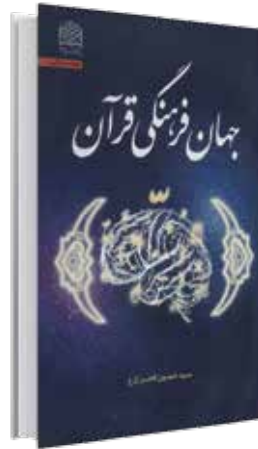
■ نوشته: یوسف زیدان
■ ترجمه: علیرضا باقر
■ ناشر: انتشارات شایا

کتاب «شیخ در محبس» نوشته یوسف زیدان به زندگی ابن سینا در محبس می‌پردازد. مؤلف این اثر، «یوسف زیدان» نویسنده و محقق مصری است که در کنار داستان نویسی، آثار پژوهشی بسیاری را هم منتشر کرده است. او بیشترین فعالیت تحقیقاتی خود را به زمینه‌هایی نظیر مطالعات اسلامی و عربی اختصاص داده و خوانش اسناد تاریخی و جمع‌آوری منابع تحقیقاتی، مانند آثاری که مربوط به تاریخ طب عربی، تاریخ تصوف و فلسفه اسلامی هستند، برخی از آثار این نویسنده را شامل می‌شوند. یوسف زیدان برای نوشتن کتاب «عزازیل»، در سال ۲۰۰۹ جایزه بین‌المللی ادبیات داستانی عرب را که با عنوان بوکر عربی شناخته می‌شود، از آن خود کرد. کتاب «شیخ در محبس» این نویسنده شرح حال دانشمند و پزشک معروف ایرانی، ابوعلی سیناست که دانشمند بزرگ و مسلمان بود. با آن که بسیاری از نویسندگان و مورخان درباره زندگی این دانشمند به پژوهش پرداخته‌اند و نخستین مرتبه نیست که داستان وی از قلم یک نویسنده روایت می‌شود، با این حال در کتاب «شیخ در محبس» نویسنده سعی کرده تا جنبه دیگری از زندگی ابوعلی سینا را از پنجره ادبیات داستانی ارائه دهد. این کتاب بر اساس نسخه‌های خطی بازمانده از زندگینامه ابن سینا که توسط شاگرد وی جوزجانی ثبت شده، به رشته تحریر درآمده است و داستان شیخ الرییس را که در قلعه‌ای در فردجان (یک منطقه در اراک) زندانی است روایت می‌کند. ماجراهای این رمان با روزهای نخستینی که شیخ الرییس در قلعه ساکن شده، آغاز می‌شود.

جهان فرهنگی قرآن

■ نوشته: سیدحسین فخرزراع

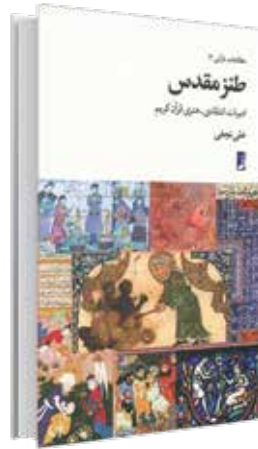
■ ناشر: انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

کتاب «جهان فرهنگی قرآن» نوشته دکتر سیدحسین فخرزراع به‌عنوان گفتگمانی جاودانه، الگویی برای به سامان کردن ارزش‌ها و هنجارهایی است که به موازات حیات دنیوی انسان، تأمین سعادت اخروی او را هم در نظر دارد. این الگوی برتر به دنبال برپا ساختن یک سازه نظام‌مندی است که با منطق گفتگمانی خود از عمق تا افق تمام لایه‌های فرهنگ و جامعه را تسخیر کرده و به آن شکلی آسمانی می‌دهد. گرانگه این گفتمان جاودانه، متکی و متعلق به مفهوم مهم توحید است که ذخیره شگرفی از معنادگی را در خود دارد. این کانون معرفت‌بخش، عناصر و نشانه‌هایی را بر پایه مبانی، غایات، اصول و فرض‌های بنیادین حول خود مقوله‌بندی می‌کند که به تمام آنها صیغه‌ای الهی می‌بخشد و با ادراکات نظام‌یافته‌ای که در زندگی انسان نهادینه می‌کند، هویت فرهنگی و اجتماعی انسان‌ها را تابع خود می‌سازد. زیست‌جهان حاصل از این منطق گفتگمانی، در مدل‌واره‌ای جامع، تمام حیات انسانی و فعل و انفعالات ذهنی و عینی جامعه را بر اساس جهان‌بینی و منطق خاصی تنظیم کرده و واقعیت‌های زندگی انسان را میان تمام ابعاد حیاتی او بخوبی بیان می‌کند. محتوای اثر جهان فرهنگی قرآن، بیان‌کننده بنیان‌های منطق ساختاری و نظام معنایی در همه شئون فرهنگی و اجتماعی انسان از منظر قرآن است که به موازات حیات دنیوی کفایت‌کننده سعادت اخروی انسان است. نظریه‌های برآمده از این منطق، مظهر کلان‌گفتمان برتری است که «توحید» در نقطه کانونی و تمام عناصر دیگر در پیرامون آن به مثابه منبع فرهنگ و تمدن اسلامی قلمداد می‌شوند.

طنز مقدس؛ نگاهی به ادبیات انتقادی-هنری قرآن

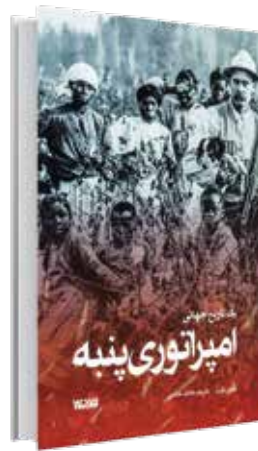
■ نوشته: علی نجفی
■ ناشر: انتشارات کتاب طه

کتاب «طنز مقدس: ادبیات انتقادی هنری قرآن کریم» نوشته علی نجفی از مجموعه مطالعات قرآنی است که با بخش‌های «راهنمای مطالعه» و «درآمدی به مباحث کتاب» شروع و در ۹ فصل با عناوین «اصول شناخت قرآن»، «روش‌های بیانی قرآن»، «نقد هنری در قرآن»، «استنباط و استخفاف»، «سفاقت، تشهیر، تعجیز»، «تهکیم، مکر، کید»، «هجوها / تفریع‌های قرآن»، «تصاویر زاویه‌دار (کاریکاتورهای) قرآن» و «لطیفه‌های قرآن» تهیه و تنظیم شده است. مؤلف در مورد روش تحقیق خود گفته است: این نوشته با تحلیلی متکی بر استقلال دلالتی قرآن و همچنین گفتاری-کشتی بودن قرآن از زاویه نقد هنری، به تفسیر پاره‌ای از آیات آن پرداخته است. استقلال و کمال قرآن در بیان مراد خود و همچنین گفتاری-کشتی بودن آن، دو نکته اساسی برای تفسیر درست قرآن هستند که به جد باید بدان‌ها توجه داشت. زبان قرآن در بیان مراد خود نه کنگ است و نه ابهام‌آمیز و نه تناقض و کلی‌گو؛ بلکه هر آنچه برای هدایت بشر نیاز دیده، بیان کرده است. هویت ابتدایی قرآن نه یک نوشته، بلکه مجموعه‌ای از گفتارهای مختلفی بوده که در موقعیت‌های گوناگون، مردم آن را از زبان پیامبر می‌شنیدند و پیامبر هم متناسب با رفتار و کنشی که مردم از خود نشان می‌داده‌اند، آیات دیگری را بیان می‌کرده است. کتاب طنز مقدس تلاش می‌کند جنبه‌ای از زبان قرآن و زبان و فرهنگی را که قرآن در آن به اوج رسیده است بشناسد. روش قرآن در برخی آیات برای نقد مخاطبانش استفاده از واژه‌هایی مزاح‌گونه و گاه بیبانی‌رندانه و گزنده است.

امپراتوری پنبه؛ یک تاریخ جهانی

■ نوشته: اسون بکرت
■ ترجمه: هانف خالدی
■ ناشر: انتشارات کتابستان معرفت

کتاب امپراتوری پنبه؛ یک تاریخ جهانی، نوشته «اسون بکرت» به روند صنعتی شدن تولید پنبه و اثرات آن بر جهان و نظام سرمایه‌داری می‌پردازد. اسون بکرت در این کتاب، داستان صعود و سقوط امپراتوری پنبه را شرح می‌دهد. او که خود مورخ و استاد دانشگاه است در نوشتن این کتاب، توجه زیادی به افشار کمتر دیده شده داشته است. در کنار خواندن داستان امپراتوری پنبه و روند صنعتی شدن تولید آن، نگاهی هم به شکل‌گیری و باز شکل‌گیری سرمایه‌داری جهانی و جهان مدرن انداخته شده است. همچنین در این اثر مخاطب در می‌یابد که چگونه کارآفرینان قدرتمند و پراورانه توانستند با استفاده از نیروی برده‌داری و با استفاده از ابزار آلات جدید و همچنین با در اختیار داشتن نیروی کار روزمزد، صنعت تولید پنبه را به دوران شکوه خود برسانند. همین موضوع سبب شد تا دنیای از هم جدا افتاده پنبه نابود شود و در عوض روحی جدید به صنعت و کار خود بخشیدند. این صنعت پرسود به آنها این امکان را می‌داد که از آن به‌عنوان اهرمی برای دگرگونی جهان استفاده کنند. در بخشی از کتاب امپراتوری پنبه می‌خوانیم: «پس از طلوع ارتش آرتک و اقتصاد امپراتوری آنها پس از ۱۳۵۰ پوشیدن لباس پنبه‌ای از میان‌خوای به مردم عادی گسترش یافت و همین باعث افزایش تولید پنبه شد. از وقتی مردم بیشتری لباس‌های پنبه‌ای پوشیدند، فرآیند تولید آن بیشتر از هر زمانی اهمیت یافت و شیوه‌های بافندگی و رنگ‌آمیزی بویژه برای به رخ کشیدن تفاوت‌های اجتماعی با لباس‌های متمایز، به‌طور روزافزونی بهبود یافتند.

بازرگانی و اصناف پیشه‌ور در عهد صفوی

■ نوشته: مهدی کیوانی

■ ناشر: انتشارات مرکز دایرةالمعارف بزرگ اسلامی

کتاب «بازرگانی و اصناف پیشه‌ور در عهد صفوی» نوشته مهدی کیوانی نمونه‌ای از پژوهش در موضوعات اجتماعی و اقتصادی عصر صفوی است. محور اصلی این تألیف را می‌توان تلاشی در جهت توصیف تجارت، صنف تجار و اصناف پیشه‌ور عهد صفویه عنوان کرد. اصناف، به‌عنوان یکی از کهن‌ترین نهادهای مدنی در ایران دوره اسلامی، به دلایل گوناگون، از جمله عدم استقلال سیاسی و سلطه همه‌جانبه حاکمیت‌های بیگانه، از آغاز خلافت بنی‌امیه تا برآمدن صفویه، کمتر توانستند از عهده تعهدات اقتصادی و اجتماعی خود برآیند. پرسش اصلی کتاب این است که با وجود فراهم شدن شرایط نسبی برای تولد و رشد صنف تجار و اصناف پیشه‌ور، به‌عنوان نطفه زایش و بالاش طبقه متوسط، چه شد که چنین تحول تاریخی‌سازی تحقق پیدا نکرد؟ دو شرط اصلی برای زمینه‌سازی مناسب جهت وقوع آن تحول، عبارت بودند از: تأمین امنیت و آرامش بی‌سابقه و تشکیل سرمایه کافی. در سایه‌سار کاردانی شاه عباس اول، این دو شرط، به شکل شگفت‌آوری، جامه عمل پوشیدند. با اعمال شیوه‌های سخن‌گزینانه، امنیت شهرها و جاده‌ها برای تردد تجار ایرانی و بیگانه، به صورتی بی‌سابقه تأمین شد. سرمایه کافی هم از طریق اعمال سیاست قورق ابریشم و فروش آن به بازرگانان و کمپانی‌های اروپایی فراهم شد. به این ترتیب، مسکوات زرین و سیمین که می‌توانست از آن به‌عنوان سرمایه ملی استفاده شود، برای نخستین بار، در حجم قابل توجهی وارد ایران شد. بنابراین، این کتاب بر آن است که با پاسخ به این پرسش‌ها، عوامل ضعف تجار و اصناف پیشه‌ور بومی و عدم تشکیل طبقه متوسط را بررسی کند.

نیمه‌شب‌ی آرام

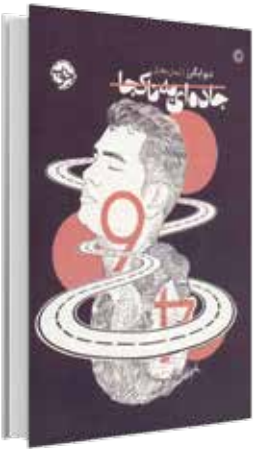
■ نوشته: ویلیام وارتن
■ ترجمه: علیرضا شفیعی نسب
■ ناشر: خوب

کتاب «نیمه شبی آرام» نوشته «ویلیام وارتن» با ترجمه علیرضا شفیعی نسب، روایتی در جنگ جهانی است و تصویری سیاه از مرگ و جنگ به مخاطب نشان می‌دهد. ماجراهای این کتاب در آخرین روزهای جنگ جهانی دوم در جنگل آردنس روایت می‌شود. داستان درباره شش سرباز آمریکایی است که با هدایت رهبرشان «ویلیام نات» که دوستانش، وونت صدایش می‌کنند باید سربازان آلمانی را زیر نظر بگیرند. آنها خسته و فرسوده از جنگی طولانی و بی‌رحمانه حالا وظیفه دارند تا در عمارتی قدیمی در دل جنگل پنهان شوند تا پایگاه دیده‌بانی آلمانی‌ها را در آن منطقه زیر نظر داشته باشند. چند روز بعد از ورودشان صداها و رفتارهای عجیبی از سربازان آلمانی می‌بینند که برای آنها نشانه گذاشته‌اند. آنها در این رفتارشان نشان می‌دهند می‌خواهند تسلیم شوند تا دولتشان آنها را به روسیه نفرستد، همه چیز به ظاهر عادی است اما در حقیقت آلمان‌ها نقشه‌ای دیگر دارند که در ادامه کتاب به ابعاد مختلف آن پرداخته می‌شود. در بخشی از این کتاب می‌خوانیم: «آهسته آهسته به‌سوی او پایین می‌پرسم که حالا تکلیف چیست؟ الان چه می‌شود؟ به‌عنوان یک گروه‌بان چه کاری باید انجام دهم؟ روی ترکیبی از برف یخ‌بسته و برگ کاج لیز می‌خورم و می‌لغزم. تمام بدنم می‌لرزد. این روزها، بیشتر وقت‌ها آن قدر می‌لرزم که برای نقاشی کشیدن یا حتی نوشتن نامه‌ای ساده هم باید مدت زیادی منتظر بمانم تا کمی آرام شوم. تازگی‌ها با حروف بزرگ می‌نویسم چون سریع نوشته می‌شوند و بعید است این تیک‌های کنترل‌نشده و دیوانه‌وار حالت مرا لو بدهد.»

جاده‌ای به ناکجا

■ نوشته: دیو ایگرز
■ ترجمه: ایمان مختار
■ ناشر: انتشارات خوب

کتاب «جاده‌ای به ناکجا» رمانی به قلم «دیو ایگرز» است که نخستین بار در سال ۲۰۱۹ منتشر شد. ماجراهای این رمان درباره کشوری بی‌نام و نشان در حال گذر از تاریکی‌های یک دهه جنگ و ویرانی است و حکومت به منظور بزرگداشت آتش بس، دستور ساخت جاده‌ای را صادر کرده که دو نیمه کشور را به هم متصل می‌کند. دو پیمانکار خارجی برای یک شرکت کار می‌کنند، مأموریت می‌یابند تا کار ساخت بزرگراه را به اتمام برسانند. یکی از آنها دمدمی و ماجراجو است و می‌خواهد زندگی شبانه و آشنایی با آدم‌های مختلف را تجربه کند و دیگری فقط می‌خواهد کارش را انجام دهد و به خانه برود. اما هر دوی آنها باید در نهایت با بی‌معنایی‌های شغل خود و همین‌طور با پیمادهای مخاطره‌آمیز حضورشان در این کشور، مواجه شوند. کتاب «جاده‌ای به ناکجا» این سؤال کلیدی را مطرح می‌کند که آیا ما می‌توانیم جنگ ملتی دیگر را درک کنیم و نقش هر کس در برپایی صلح در زندگی اطرافیان‌ش چیست؟ مؤلف این اثر، نویسنده و ویراستاری آمریکایی است که پس از سپری کردن تحصیلات اولیه، برای تحصیل در رشته روزنامه‌نگاری به دانشگاه ایلینوی رفت؛ اما مرگ والدینش او را از ادامه تحصیل در این رشته بازداشت. ایگرز امتیاز روزنامه‌ای محلی به‌نام پاپس را از آن خود کرد اما بتدریج وارد عرصه نویسندگی شد و در این حوزه، به موفقیت‌های قابل ملاحظه‌ای دست یافت.

دیوار

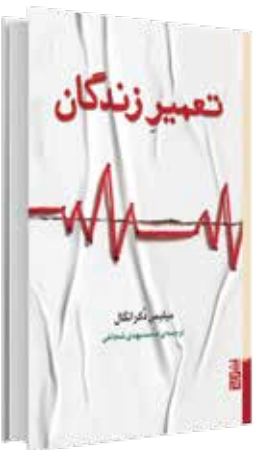
■ نوشته: جان لنچستر
■ ترجمه: بابک طهماسبی
■ ناشر: خوب

کتاب «دیوار» نوشته جان لنچستر با ترجمه بابک طهماسبی، درباره یک پایگاه نظامی مخوف به‌نام دیوار است که برای محافظت از کشور در برابر ورود غیرقانونی مهاجران یا همان دیگران ساخته شده است. فضای این پایگاه نظامی بسیار سخت و خشن است. کوچک‌ترین سرپیچی از دستورات شدیدترین مجازات‌ها را به دنبال خواهد داشت. اما با حضور جوزف کاونان در دیوار، آن هم در جوخه‌ای که سخت‌گیرترین جوخه‌های پایگاه است، همه چیز تغییر می‌کند. نویسنده داستان دیوار را در حال و هوای آخرالزمانی نوشته است. نویسنده این اثر، جان هنری لنچستر در هامبورگ به دنیا آمد اما در هنگ کنگ بزرگ شد و برای تحصیل به انگلستان رفت. لنچستر برای فعالیت‌های ادبی‌اش جوایز بسیاری از جمله جایزه کتاب وایت برید، جایزه هاتورندن و جایزه فوستر را از آن خود کرده است. در بخشی از کتاب دیوار می‌خوانیم: «دیوار سرد است. این نخستین حرفی است که هر کرسی به تو می‌گوید وقتی می‌فرستندت به دیوار، نخستین حقیقتی است که متوجه می‌شوی. وقتی روی دیوار هستی، تمام مدت به آن سرما فکر می‌کنی و وقتی دیگر روی دیوار نیستی سرما تنها چیزی است که از آن به یادت مانده. دیوار سرد است! دنبال تشبیه می‌گردد. سرد مثل سنگ، مثل العانس، مثل ماه. سرد مثل صدقه، این یکی خوب است. ولی خیلی زود می‌فهمی این سردی تشبیه‌ناپذیر است. شبیه چیز دیگری نیست. چیزی نیست جز واقعیتی فیزیکی. حداقل این نوع از سردی چنین است. سرد سرد است. پس این اولین موردی است که سراغمت می‌آید. شبیه سردی‌های دیگر نیست.»

تعمیر زندگان

■ نویسنده: میلیس دکرانگال
■ مترجم: محمد مهدی شجاعی
■ ناشر: انتشارات برج

کتاب «تعمیر زندگان» داستان ۲۴ ساعت از زندگی تمام افرادی است که بعد از مرگ مغزی سیمن به‌نحوی درگیر او می‌شوند. پدر و مادرش، جراحان، پزشک‌ها و پرستاران بیمارستان، بیماری که به قلب او نیاز دارد، خانواده آن بیمار و پزشکان بخش اهدای عضو. این کتاب ترسیمی دقیق، شاعرانه و انسانی است از تجربه پریشان‌حالی و بلاکلیفی وحشتناک نزدیکان بیمارانی که در کما هستند. داستان این اثر خط نازک و خاکستری رنگی می‌کشد میان مرگ و زندگی و پرسش‌های زیادی درباره مرگ و زندگی و حیات‌بخشی و مسأله اهدای عضو مطرح می‌کند. به بیان دیگر، تعمیر زندگان رمانی درباره پذیرش واقعیت است و پذیرش مرگ عزیزترین‌ها و دوام آوردن و امید، که به بهترین شکل نگاشته شده است. این اثر افکار و ذهنیات انسان‌هایی را که اهدای عضو عزیزانشان را نمی‌پذیرند هم بخوبی نشان می‌دهد. نسبت بدن با خاطره و اثری که هر فرد بر جهان می‌گذارد و حالت نمادین بدن فرد از دست‌رفته در ذهن عزیزانش چیزی نیست که به این راحتی بتوانیم از کنارش بگذریم و نویسنده هم آن را ساده‌سازی نمی‌کند. به راستی هم که قلب فقط یکی از اعضای بدن نیست بلکه انگار خود خود فرد است. با توجه به این که اهدای عضو امروزه دیگر یک واقعیت پزشکی جهان معاصر است، کتاب تعمیر زندگان با روایتی پرکشش پیرامون این موضوع داستان‌پردازی کرده و توانسته هم آن را به شکلی علمی روایت کند و هم ابعاد فلسفی و تاریخی آن را به بهترین شکل و در موقعیت‌هایی عمیقاً انسانی و تکان‌دهنده نشان دهد.